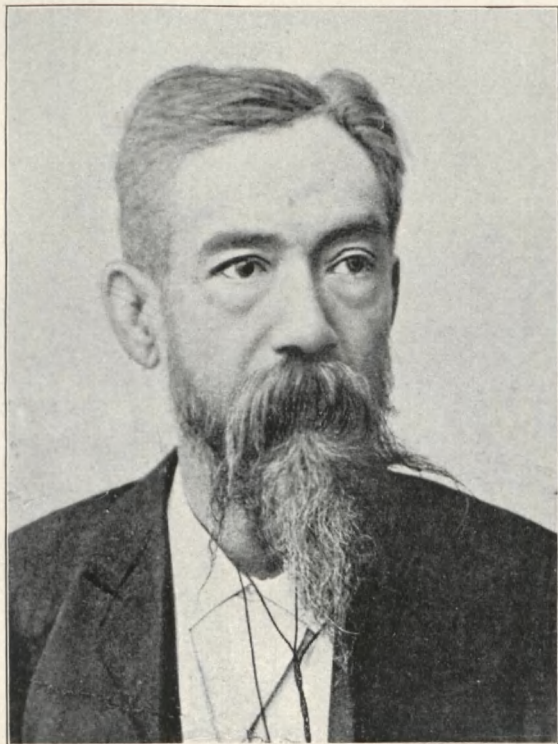

CHARLES TE MECHELEN.

IN MEMORIAM.

door G. P. ROUFFAER.

Afb. 1.

Ch. te Mechelen in 1898.

Het moet wel de slechte postverbinding met Indië zijn, die schuld is, dat in de laatste weken niets hier te lande verluide omtrent het overlijden op 30 Mei te Bandoeng van een der merkwaardigste Indische figuren uit een thans afgesloten periode: Charles te Mechelen; of voluit Henri Louis Charles. Wie dertig jaar geleden op Java was, behoefde dien naam maar te noemen, om dadelijk bij anderen reactie op te merken; reactie van afkeer bij niet weinigen, van zoo iets als ontzag gemengd met vrees bij de meesten, van een soort hartstochtelijke sympathie bij enkelen. De man, die dezen tegenstrijd van gevoelens wist op te wekken in het nog vrij duf-vegeteerende Java van 1880—1890, blijkt dáárdor alleen reeds geweest te moeten

zijn wat hij inderdaad was: een sterke, afzonderlijke persoonlijkheid; een wilde, on-Indische figuur. Toch was hij Indisch; met een klein deel Indisch, en zelfs een tikje Chineesch bloed, beide van den kant zijner moeder, eene juffrouw Persijn; zijn vader een geboren Hollander, die al jaren in Rëmbang tabaksplanter was geweest. Zoo werd hij op 5 Oct. 1841 daar te Rëmbang geboren, met de zee voor zich, en het eenzame djabatibosch-terrein als achterland. Beide zouden voor hem in zijn leven veel dieper beteekenis krijgen, dan hij als jongen ooit kan hebben vermoed.

Want het bruiste in hem. Begaafd met een ijzersterk lichaam van Indische lenigheid en gedrongen spierbouw, begaafd ook met fantasie en wilskracht, leefde hij in zijn jonge jaren het heerlijk ongebonden leven van den Indischen knaap, die zoowat alles mag doen wat hijzelf verzint. Gevaar kende hij niet; de zwerflust zat hem in het bloed, en, toen hij wat ouder werd, de jachthartstocht, die wel de overheerschende hartstocht van zijn leven zou blijken. Makkelijk zijn Javaansch sprekend van „sinjo” af, en scherp de taalnuances hoorend met muzikaal oor, doolde hij met Javaansche jongens door het eenzame heuvel-terrein dat vlak achter de stad Rëmbang reeds begint, zwierf in de ij l verstrooide desa's op dezen stuggen kalkgrond rond, zag en genoot de wajang-vertooningen als een geboren Javaan; en was zoo, toen hij tegen zijn vijftiende jaar, na degelijk huisonderwijs, met zijn vader naar Holland ging, in staat om met zijn vluggen geest binnen een paar jaar het toelatings-examen te doen voor Delft, om er te studeeren voor den burgerlijken dienst in Indië.

Een rumoerig leven als „getapt student” volgde, met een duel inclus, waarbij zoowel hij als zijn tegenpartij gewond werden. Warme vriendschap wekte hij bij menigeen, zooals zijn heele natuur geen lauwheid of halfheid kende. En ook had hij het geluk een meisje te leeren kennen met wie hij in najaar 1863, benoemd tot ambtenaar 2e klasse, gehuwd naar Indië vertrok. Te kort zou dit geluk maar duren; nog geen jaar later stierf zij, en hun eerste kind met haar.

Dit werd in zekeren zin het noodlot van zijn leven. Niet meer ingeperkt door een kracht die hem door innigheid beheerschte, werd hij almeer de man van onrustigeforschheid, die het zocht op het vrije, toen nog zoo matelooze veld van Java's wildernissen, vooral weer in diezelfde residentie Rëmbang, waar hij van 1864 af als ambtenaar ter beschikking, weldra controleur 2^e klasse, geplaatst was; en die hij eerst in 1872 zou verwisselen met de Preanger. Ook een latertweede huwelijk schonk hem geen kinderen, geen bindend geluk; integendeel, tragisch vaneen gaan.

Welk leven hij zooal leidde in dat eenzame controleurs-bestaan in het Rëmbang'sche, heeft hijzelf op zeldzame wijze later verteld in dat verhaal „Eenige dagen het desaleven meêgeleefd”, afgedrukt in deel XXV van het Tijdschrift v. h. Bataviaasch Genootschap (1879); een opstel zooals er maar uiterst weinige, misschien wel geen enkel ander, in dat tijdschrift, gewijd aan Indische taal- en volkenkunde, verschenen zijn. Vol intieme kennis van land en volk en taal, vol scherpe natuuraanschouwing en niet minder scherpe menschenkennis, met innige liefde voor het vrije veld, en hartstocht voor de opwinding van de jacht op groot gevaarlijk wild als *banteng's* zijn; vlot geschreven, en zoo door en door waar, ook sterk van lokale kleur, dat, wie ooit de Rëmbang'sche natuur met eigen oogen zag, bij de lezing de diepe aandoening weer ondergaat van haar ontzaglijke djabatibosschen en haar sober-dorren kalkmergelbodem vol zwijgende eenzaamheid. Hoeveel teederheid ook, en poëtisch gevoel leefde er in den wilden jager, die dit schreef!

Wat hij in de twee jaren die hij in de Preanger doorbracht, beleefde, heeft hij helaas nooit te boek gesteld; de goede gewoonte een dagboek te houden was hem vreemd, ook waar het verlaten leven op afgelegen standplaatsen daarin zoo mooie vervulling had kunnen vinden. Welk een schat van zeldzame ervaringen, vroeger vooral op Java, thans in bijna alle Buitenbezittingen, bij bestuursambtenaren op deze wijze verloren gaat, is niet te zeggen. Zij leven en leefden vaak op de naaste,

intiemste wijze met de inlanders mee, maar voor henzelf stapelt het een zich op het andere; en allengs vervaagt, wat bij zoo menig scherp opmerkerforsch en juist voor den geest had gestaan, als uitkomst van het persoonlijk doordringen in zeldzame omgevingen. Het slot is een nevelachtig zich herinneren voor henzelf, en een spoorloos verdwenen zijn bij hun dood.

Hoe boeiend kon anders Te Mechelen vertellen van wat hij in de Preanger gezien had, toen hij in 1872 er kwam, vlak na de wording der befaamde „Preanger-regeling” van Van Rees, en er volle twee jaar verbleef! Met zijn taaltalent en zijn vaardigheid als geboren Indische jongen, had hij al gauw het Soendaasch zic eigen gemaakt, en durfde het zelfs spreken met den Regent van Tjiandjoer, zijn altijd later gebleven vriend „Boeng”, zooals hij dezen bij zijn kindernaam mocht noemen. Het bekoorlijke van de ongerepte Soendasche bergkampoeng, dat ook nu nog iedereen blijft treffen die doolt in dit gewest van hooggelegen theelanden en kinatuinen, had hij nog overal gevonden waar hij ook kwam; toen niets van Europeesche landbouw-industrie er nog bestond, de Europeaan een verschijning van verbazing was in de dorpen, en de Preanger-man alleen in het aanplanten en leveren van zijn koffie zich bewust was te doen te hebben met een vreemd Gouvernement. De macht der rijke Regenten op de hoofdplaatsen nog onbeperkt; de inlander neerhurkend op den weg waar hij een inlandsch ambtenaar of een Europeaan maar van verre zag naderen; de inlandsche vrouw — toen nog geen baadje van beschaving dragend — eveneens neerhurkend aan den kant van den weg, maar met den rug naar den voorbijgaande, uit bedeesdheid; de groote oprechtheid en vertrouwbaarheid van dit bergvolk, dat in mooie naïveteit zijn afzonderlijk leven leefde; zoo geheel anders als op Midden-Java, waar de meerdere inlandsche beschaving ook groote onoprechtheid onder verfijnde vormen dekte, zelfs in de bergstreken en woudwildernissen; — dit alles had een diepen, onvergetelijken indruk op Te Mechelen gemaakt. Met echten weemoed kon hij vertel-

len van deze ongestoorde, ongerepte Preanger, die hij nog juist in volheid had gezien, en die hij tevens wist dat begon te verdwijnen in dat onafwendbare levensproces, dat ontwikkeling heet der inlandsche maatschappij. Het „waarvóór?“ kwam hem daarbij van zelf op de lippen, ook al wist hij dat dit een vraag was van ijdel protest tegen den gang der natuur.

Zijn gelukkigste jaren heeft hij zeker wel hier gesleten, óók — natuurlijk, bij hem! — als jager. Want hier in de Preanger en in Bantam, huist de *badak*, de rhinoceros; en dat was nog edeler, zeker zeldzamer wild, dan de tijger in Midden-Java, dan zelfs de gevaarlijke *banteng*, de wilde stier, in Rěmbang en Djapara. En alleen het edelste Indische wild, de olifant, zou later op Zuid-Sumatra door hem gezocht moeten worden, in Palembang, of toen hij na zijn pensionneering doordrong tot de Makakau-streek, de noordelijke wildernis van de Lampongsche Districten.

Een geheel andere periode van zijn leven volgde echter op den Preanger-tijd. Men was zich te Batavia bewust geworden, dat een zoo groote schat van kennis van het levend Javaansch als Te Mechelen bezat, ten nutte moest komen aan de opleiding van ambtenaren voor het binnenlandsch bestuur aan het Gymnasium Willem III te Weltevreden. In 1875 werd hem opgedragen, daar onderwijs te geven in 't Javaansch en Maleisch; een betrekking die hij bijna vier volle jaren heeft vervuld, onderwijl hem in 1877 de rang en titel van assistent-resident werd toegekend. Hier, onder den korten maar persoonlijken invloed van Cohen Stuart; onder den invloed van den grilligen maar ontvokenden Van der Tuuk, voorzover deze van tijd tot tijd te Batavia neerstreek of uit de verte zijn zonderlinge briefkaarten schreef; doch vooral onder den bezielenden invloed van Nederland uit door Prof. Kern op hem geoefend, begon tevens zijn voortbrengende periode als Javanicus, als kenner van de *wajang* in de eerste plaats. Zoetelief, naar men zegt de man die als Hollander het allerschoonste Javaansch heeft gesproken, had bij zijn dood in 1875 te Batavia —

een half jaar vóór het overlijden van Cohen Stuart — al zijn zeldzame kennis van de Javanen meege-nomen in het graf. Lammers van Toorenborg, die wel dadelijk na Zoetelief volgde als kundige, en die zóózeer het wajangspel beheerschte, dat hij zelf meermalen als *dalang*, als wajang-vertooner, met vol succes neerzat voor een auditorium van ontwikkelde Javanen, ook deze liet niets achter van al wat in hem leefde. Zou dan nu Te Mechelen, die als kenner wel dadelijk na deze twee volgde, óók weer onvruchtbaar blijven voor lateren?

De goede wetenschappelijke atmosfeer waarin hij tijdelijk te Batavia leefde, en de aansporingen van Holland uit, hebben hem er voor behoed. In 1878, het jaar vóór zijn aftreden als leeraar, schreef hij niet alleen dat allermerkwaardigste, reeds genoemde, opstel met zijn herinneringen aan het controleurs-leven in Rěmbang, maar ook een geheel deskundig — misschien zelfs voor niet-ingewijden te weinig uitgewerkt — opstel „Een en ander over de Wayang“, in hetzelfde 25^e deel van het Tijdschrift van 't Bataviaasch Genootschap. En 't jaar daarna, toen hij op 't punt stond met verlof naar Nederland te vertrekken, had hij de laatste hand gelegd aan de uitgaaf der „Drie-entwintig schetsen van wayang-stukken (lakon's), gebruikelijk bij de vertooningen der Wayang Poerwá op Java“; een handschrift in de verzameling van het Bataviaasch Genootschap aanwezig, waarover hij meermalen in bovenvermeld opstel spreekt, en dat thans in het licht verscheen als Deel XL der Verhandelingen van dat Genootschap, met een inleiding in 't Javaansch van zijn hand en een kostelijk register aan het slot.

In Maart 1879 vertrok hij met tweejarig verlof wegens ziekte naar Nederland. Die ziekte was zoo heel erg niet; hij vestigde zich in Limburg, leefde er voor de jacht en het paardrijden, kwikte op, en begon, opnieuw onder den invloed van den nu zoo nabijzijnden Prof. Kern te Leiden, aan de voorbereiding van een nieuwe uitgaaf op wajang-gebied, die van „Drie teksten van tooneelstukken uit de Wayang Poerwá“. Bij Brill te Leiden ge-

Afb. 2.

Een jonge rhinoceros door Ch. te Mechelen in 1895 geschoten, Z. W. Bantam.

drukt door zijn zorg, verscheen deze uitgaaf als Deel XLIII der Verhandelingen van het Bataviaasch Genootschap, met een Voorrede van Prof. Kern, toen hijzelf in begin 1882 al weer op de boot zat, terug naar Indië.

Hier zou het rumoerigste en mooiste deel van zijn ambtelijke loopbaan beginnen; de tijd van weersin tegen en vrees voor en eerbied jegens zijn persoon, waarvan in den aanhef gesproken werd. Het toeval (zoo men wil), zijn eigen voorstel en de weloverwogen wensch der Indische Regeering veeleer, beslisten over zijn heele verdere leven: als assistent-resident werd hij in Mei 1882 geplaatst te Djoeana (Joana) in Djapara, . . . de smokkelhaven bij uitnemendheid op Java voor allen opiumsluikhandel. In dit gepatenteerde smokkelnest, zoo gunstig gelegen door zijn wijden

riviermond ver van den grooten weg af, met in het Westen de stad Sëmarang waar de groote Chineesche sluikhandelaars zaten, en in het Oosten de residentie Rëmbang die met haar bosschen en verlatenheid vanouds een schuilplaats was voor allerlei onguere elementen, in dit centrum van clandestienen opium-invoer kwam Te Mechelen geplaatst, de Rëmbanger van geboorte, de vloeiend Javaansch sprekende politiemans, en, vooral, . . . de hartstochtelijke jager. Nu zou de jacht beginnen op menschelijk wild; Djoeana, het smokkelnest, zou gezuiverd worden!

Schitterend is hem dat gelukt. Nog geen jaar na zijn aanstelling daar, werd hem de tevredenheid der Regeering betuigd „voor zijne toewijding aan 's lands belang”; het volgend jaar, Mei 1884, werd met afwijking van een organieke bepaling zijn

traktement verhoogd, als tastbare erkenning van zijn onvermoeid jachtmaken op de smokkelaars; en nog een jaar later kon hij zeggen dat zijn taak was volbracht: Djoeana als opiumsluikhaven was dood.

Precies zacht was dat niet in zijn werk gegaan. Zijn heele natuur was heftig, hartstochtelijk opbruisend als drift over hem kwam; en daarbij was hij een Indo, voor wien dus hardheid tegen inlanders een uiting bleef van zijn bloedsmenging. Zijn inlanders voor inlanders soms medelijdend van aard, vooral zoodra een zweem van hartstocht in het spel komt? Wie dat beweert, spreekt bewust of onbewust onwaarheid. En bij den Indo — zelfs bij een Te Mechelen, wien zoo menige Indo-eigenschap vreemd was — komt bij die natuurlijke hardheid dan nog het gevoel, tot het overheerschende niet-inlandsche ras te behooren. Zoo nam hij wel eens middelen te baat bij zijn jagen op menschen, en nam hij ook wel eens wraak op wie hem in handen vielen, naar Oosterschen stijl.

Eéne episode moet verteld; die zóó weggelopen schijnt uit een Javaansche kroniek als de Babad Tanah Djawi.

Smokkelende inlanders voelden allang zich niet meer veilig te Djoeana; spionnen van den assistent-resident waren overal, goeddeels zelf oud-opiumsmokkelaars volgens het bekende recept. Het begon benauwd te worden voor Javanen die opium bij zich droegen, om ze naar Sëmarang te brengen, naar de Chineezzen. Verkleeding zou helpen; verkleeding als „Europeaan”. met gebruikmaking van de stoomtram Sëmarang-Djoeana. Weldra werd een Javaan gesnapt, als Indo vermomd, en naar den assistent-resident gebracht. Die vond het héélemaal niet erg; lachte er om; ze zouden op de, zij het dan ook mislukte, grap een glas champagne drinken. De glazen kwamen, door den huisbediende gebracht. En de Javaan zette, verlucht van hart, zijn glas aan den mond met het heldergele vocht... dat uit den paardenstal kwam. Vermomming eischte vermomming. De ironie was Javáansche symboliek.

Hard kon Te Mechelen zijn tegen Javanen, dat

het zoo'n aard had; de inlander op wien hij driftig werd, kreeg er van langs. En ijzersterk als „Sinjo Saral” — zijn naam als jongen in Rëmbang — was, en antiek-Javaansch als de toestanden op Java tot ca. 1890 waren, liet de inlander dezen storm van handtastelijkheden aan zich gebeuren. Ik zeg dit rechtuit, om Te Mechelen niet mooier te maken dan hij was. Want hoezeer ik, toen ik hem in 1887 het eerst leerde kennen en in begin '88 volle twee maanden te Rëmbang bij hem logeerde, tallooze malen hem *bewonderd* heb als krachtfiguur, als kranig ruiters op zijn hoogen Arabischen schimmelhengst, als jager vol ijzeren zenuw en beheerschten wil, zoo kan ik evenmin die oogeblikken vergeten waarin hij zichzelf vergat. Toch was diezelfde man lief als weinigen met alles wat kind was, blond of bruin; en voelde heel wat dieper dan de meesten, laat staan de meesten toenmaals in Indië.

Als kranig ambtenaar van binnenlandsch bestuur, met waarlijke daden in de vuisten, heeft hij die drie jaar als assistent-resident te Djoeana wel tot de meest succesvolle van zijn loopbaan gerekend. Maar de lijn moest doorgetrokken. De groote Chineesche smokkel-nabob's te Sëmarang, die aan hun Javaansche handlangers het terrein bij huis onveilig zagen gemaakt — toestanden, die doen denken aan wat tegenwoordig aan onze Oostgrenzen door den oorlog is te voorschijn geroepen —, zonnen op verlegging van hun importcentrum en op wijziging van de manier om het opium aan wal te krijgen. Bali, waar de Gouvernements-opiumpacht buiten Boeieleng en Djëmbra niet bestond, zou het verdeelbord worden voor wat er in Karangasëm vooral uit Singapore werd ingevoerd; de overdracht aan de Javaansche smokkelaars zou dan plaats hebben op zee, in kleine schuitjes en prauwen, die overal waar zij konden op Java's kust zouden landen.

De veranderende taktiek der sluikhandelaars eischte verandering van taktiek der Indische Regeering; die, men vergete dit niet, financieel even afhankelijk toen was van de inkomsten der opiumpacht, als de Nederlandsche Regeering vroeger

van den accijns op de onzalige jenever. Bij het al-
lengs verlopen van Djoeana als smokkelcentrum,
had Te Mechelen dadelijk geadviseerd het aanha-
len van clandestienen opium over te brengen van
den vasten wal naar zee, en daâr, vóór de Noord-
kust van Midden- en Oost-Java — want West-
Java rekende hierbij nauwelijks mee, omdat de
heele Preanger tot de zoogenaamde „verboden
kringen” voor opiumgebruik behoorde; en op de
Zuidkust van Java is landen vol gevaar — den
sluikhandel te achterhalen; kon dan tegelijk het
toezicht aan land gecentraliseerd worden en in
verband gebracht met de leiding der beteugeling
ter zee, dan was een dubbel cordon van afweer in
't leven geroepen, waardoor 's lands inkomsten
uit de opiumpacht op Java aanmerkelijk zouden
stijgen.

Op 9 Mei 1885 werd aldus Te Mechelen, met den
rang en titel van Resident, benoemd tot een ambt
dat nimmer te voren bestaan had, immers: „tijde-
lijk belast met de leiding der maatregelen ter zee
tot bestrijding van den opium-smokkelhandel”;
oorspronkelijk met standplaats Sěmarang, maar
weldra om goede redenen van praktijk te Rěm-
bang, zijn geboorteplaats. Zonder kleerscheuren
was het vertrek uit Sěmarang niet geweest; de
handlangers der smokkelaars hadden in zoo'n
grootte stad vrij wat makkelijker contra-spionage
op den „Resident ter zee”, den *Residen Laet*,
zoals de inlanders met treffende korthed zijn om-
slachtigen officieelen titel vertaalden. Zoo was hij
bij vonnis van 28 Dec. 1885 door den Raad van
Justitie te Sěmarang tot 3 maanden gevangenis-
straf veroordeeld „ter zake van het zonder wettige
beweegredenen tegen iemand doen plegen van ge-
weld door een openbaar ambtenaar in de uitoe-
fening van zijne bediening en het moedwillig toe-
brengen van slagen, welke geen ziekte of onbe-
kwaamheid tot persoonlijken arbeid van meer dan
twintig dagen ten gevolge gehad hebben, vier ma-
len gepleegd, een en ander onder verzachtende
omstandigheden”. Van de straf verleende de In-
dische Regeering in Maart '86 hem gratie; doch
het vonnis typeert den man, den tijd, en het milieu.

Het rechtvaardigt ook de groote verdeeldheid van
gevoelens omtrent zijn persoon.

Te Sěmarang begonnen, werd de jacht ter zee van
Rěmbang uit voortgezet, en zoo goed mogelijk ge-
organiseerd. De beëindiging van de havenwerken
te Tandjoeng Priok deed beschikking krijgen
over eenige hopperbarges, die nu werden ingericht
voor den nieuwen dienst, en alleen als defect had-
den dat ze te weinig vaart liepen om aan de booten
der Chineesche en andere handels-kongsi's te
Singapore op hunne vaart naar Bali en Lombok
de loef af te steken. List en spionage moest goed-
maken wat de Indische Regeering niet kon, of niet
wilde betalen, om Te Mechelen een paar snelloo-
pende politievaartuigen ter beschikking te stellen;
een voortdurende bron van ergernis voor hem.
Een tweede bron van ergernis was de geringe
medewerking die bij menig collega, de Residenten
te land, werd ondervonden, om het politietoezicht
op den sluikhandel aan wal meer ineen te schake-
len; wie hem mochten, erkenden het nut van zijn
streven, en werkten mee; wie antipathie tegen hem
hadden, beriepen zich op hun prerogatief als hoof-
den van gewestelijk bestuur om zelf de politie van
't gewest geheel in eigen hand te houden. De werk-
zaamheden vermeerderden daarbij zoozeer dat
hem al in 't midden van '87 een assistent-resident —
de latere resident te Soerabaja H. W. van Ravens-
waay — toegevoegd moest worden, om „onder
zijne rechtstreeksche bevelen” dienst te doen.
Nu pas kon hij met gerust hart den vasten wal voor
dagen en dagen vaarwel zeggen, en zichzelf ge-
heel wijden aan zijn nieuwen ambtelijken harts-
tocht: de jacht ter zee. Nu was hij hier, dan daar:
dook op bij Bali, waar het nieuw ontstane smok-
kelnest en opiumbereidings-oord Tianjar, juist op
de grens van Boeileng, even binnen het gebied
van Karangasěm, een doorn was in zijn oog, waar-
tegen hij toch niets ter plaatse kon doen, bij de
toenmalige politieke verhoudingen op Bali; Ka-
rangasěm was geen Gouvernements-grond, doch
verbonden Rijkje. Dan weer zwierf hij langs Java's
Noordkust, op de loer liggend naar gerapporteer-
de smokkelpartijen; of kwam hij plotseling te Ba-

tavia confereeren met den hem bevrienden Directeur van Financiën, den begaafden E. A. Rovers, zijn onmiddellijken chef; terwijl ook de toenmalige Algemeene Secretaris, W. O. Gallois, hem steeds de hand boven het hoofd hield bij de niet zeldzame conflicten, die zijn heftige natuur bij niet weinig hoogwaardigheidsbekleeders gaande maakte. De superieure Gouverneur-Generaal van toenmaals, de wereldwijze Otto van Rees, Koning Otto, glimlachte bij deze ambtelijke stormpjes; hij wist te goed, dat Te Mechelen als ambtenaar een *unicum* was; een figuur, met wien de doeltreffende bestrijding van den smokkelhandel bij het toenmalige opiumpacht-stelsel stond of viel. Zoo werd hij door diens opvolger, den G. G. Pijnacker Hordijk, die hem dadelijk van den aanvang (Oct. 1888) minder genegen was, in 't jaar daarna toch benoemd tot „Hoofdinspecteur voor de opiumaangelegenheden”; wat hij ruim drie jaar zou wezen.

Bij het toenmalige opiumpacht-stelsel . . . hier rijst het probleem, waarvoor Te Mechelen te weinig inzicht heeft getoond; en rijst daarnaast die andere figuur, de superieure W. P. Groeneveldt, te voren Directeur van Onderwijs, Eeredienst en Nijverheid, sinds midden '89 Lid in den Raad van Indië; die met zijn doorzicht begreep dat de Gouvernements-opiumregie zou en moest komen, en de heele Gouvernements-opiumpacht met al haar Chineesche opiumpachters zou worden weggevaagd. Het is het tekort in vooruitziend begripen van Te Mechelen geweest, deels ook, door zijn hartstochtelijken aard, het niet *willen* begripen, wat tot zijn nederlaag moest leiden tegenover de moderne, zoo door en door gezonde, denkbeelden omtrent opium-regie, voorgestaan door een zoo klaren, fijnen, kundigen kop als Groeneveldt; die óók de Chineezenkende, nog héél wat beter dan Te Mechelen, ondanks diens tikje Chineesch bloed!

Toen Groeneveldt in eind 1890 kwam met zijn (geheim) „Rapport over het opium-monopolie in Fransch Indo-China in verband met de vraag in hoever beheer in régie van dat middel voor Nederlandsch-Indië wenschelijk is, uitgebracht in vol-doening aan Art. 1 van het Gouv.-Besluit van 21

Jan. 1890 No. 1”, toen werd de doodsklok bij voorbaat geluid over het door Daendels ingevoerde stelsel van Gouvernements-opiumverpachting. Met 1 Jan. 1904 zou 't van heel Java zijn verdwenen.

Het is de fout, de groote geestelijke fout van Te Mechelen geweest dit niet te hebben voorzien; en de fout van zijn hardnekkigheid en fel temperament, om, toen besloten stond te worden de eerste proef te nemen met de nieuwe régie op een afgesloten deel van Java, het eiland Madoera, den brui er van te geven en een tweejarig verlof aan te vragen naar Europa, „wegens ziekte”. Gouverneur-Generaal Pijnacker Hordijk was hierover zóó verstoord, dat hij hem uit 's lands dienst wilde ontslaan . . .

In April 1893 kreeg Te Mechelen dan toch zijn verlofs-besluit, vertrok uit Indië, en werd op verzoek vier jaar later eervol uit 's lands dienst ontslagen. Na lang zwerven in Duitschland, in hoofdzaak voor zijn jachthartstocht, en tusschentijds zoowaar optreden als „prospector” naar goud in Zuid-Sumatra voor Bataviasche firma's, keerde hij in 1906 voorgoed naar Java terug; waarna ik hem nimmer meer heb ontmoet.

In mijn herinnering staat Te Mechelen's beeld grift als een bekoorlijk stuk van Java's voorbijgane, nooit terugkeerende periode. De kentering van het leven der inlanders die omtrent 1890 begon, de evolutie die sedert 1910 haar beslag heeft gekregen, gingen aan hem, den romantischen Indo, en ouderwetschen Javanicus, voorbij als iets dat alleen schouderophalen waard was. Met de analoge gevoelens, die de inwendige verandering der Preangerlanden bij hem had gewekt toen hij van 1872—74 er diende, vroeg hij zich voor de moderne Javanen, de *kaodem moeda*, af: ja, wel anders, — maar gelukkiger?

De *wajang*, dat echt-Javaansch gewrocht van in eigen geest gegroeide fantasie, verdwijnend uit het volksbesef; op smadelijke wijze overwonnen door het vulgair-technische van den Europeeschen bioscoop, de „levende beelden” (*gambar hideop*),

zooals de inlanders in hun naïve verdwazing dit kermis-gedoe der Westersche beschaafdheid in den aanvang dadelijk doopten. De Javaansche *hormat*, zwaargeurende Oostersche bloem van eigen bodem, maar bloem dan ook van geur als *kěnanga* en van grillig-strakke vormen als een orchidee, ontluisterd meer en meer door een gemoedsverandering die in veel opzichten gemoedsverruwing was. De stille poëzie van de Javaansche *desa*, de weemoedige nachtklank der *gamělan*, aangetast en verstoord door rumoer uit het Westen in Oostersche hersenen overgezaaid; meestal slechts overgewaaid . . . Hij voelde *niets* voortdiggroeiproces van „inlander” tot Indonesiër, waarvan hij het geestesverlies maar al te diep besefte, de geesteswinst betwijfelde, de onafwendbare noodzaak van óók *dit* natuurproces niet vatten kon noch vatten wou.

Van het Java tusschen 1860 en 1890 was hij een representant uit duizenden. Voor wie hem gekend hebben, zooals ik hem heb gekend, met zijn groote persoonlijke bekoorlijkheden en zijn zoo vergeeflijke menselijke fouten, was hij een verkwikkende, tintelende verschijning; een, bij wien men dat zeldzame gevoel kreeg den prikkelenden geur in te ademen der wijde Javaansche boschvelden, en het geheimzinnig ritselen te hooren van neervallende *djati*-blaren.

Het verklaart ook, wáárdoor hij bij hen die toenmaals op Java genoeg geopend waren van gemoed om dezen wilden jager te verstaan, gevoelens wakker riep, die in innigheid tot liefde naderden.

Den Haag, Dec. 1917.

